

Promiň, ale nevím, kdo jsi

Autorka: Lenka Pitronová, dramaturgie: Brit Jensen, zvukový mistr: Jiří Slavičinský

Dokument sleduje strach české veřejnosti z migrantů, reakce občanů, kteří se rozhodli uprchlíkům pomáhat, i příběhy samotných běženců na srbsko-chorvatské hranici. Připravila ho Lenka Pitronová, v premiéře jste mohli dokument slyšet na stanici Vltava v roce 2016. (ČRo)

Studentský dramaturgický tým k výběru tohoto snímku:

Na jedné straně lidé, kteří touží po trochu lepším životě pro sebe a svoji rodinu, opouští své domovy, svou zemi. Vydávají se do neznáma, do tmy. Na druhé straně lidé, kteří žijí v bezpečné a spokojené zemi, jsou zaslepeni strachem a nevědomostí a vykřikují na náměstích. Lenka Pitronová ve svém dokumentu vrhá světlo na oba tyto póly. Pojďme se zaposlouchat do toho, jaké to je osobně se setkat jak s uprchlíky, tak i odpůrci migrace a snažit se je pochopit.

Přepis debaty šestého poslechového večera Audiocafé z 12. dubna 2022

Studentka 1:

Mně se to moc líbilo. Chtěla bych se zeptat, jak vznikl ten nápad, že chcete vytvořit dokument na toto téma?

L. Pitronová:

No, nápad vznikl z naštvání. Chodila jsem na některé ty sluníčkářské demonstrace, jak se říká. V Českém rozhlase Vltava jsem dělala marketing, takže nejsem z novinářské branže. S dokumentaristy jsem ale byla v kontaktu, dělali jsme společně různé akce pro propagaci audiodokumentů. Právě v souvislosti s propagací jsem si občas půjčovala „nahrávací“. Tak jsem za těmi dokumentaristy přišla a zeptala se, jestli někdo nahrává ty velké protiuprchlické demonstrace. Prý tam tenkrát chodili jen zpravodajové nahrávat asi třicetisekundové reportáže do Radiožurnálu. No a mě to strašně drásalo. Trošku to vycházelo asi i z naštvání na tu sluníčkářskou stranu, když jsem chodila na ty demonstrace. Měla jsem totiž pocit, že se nikdo

z té bubliny nebaví také s lidmi, co jsou proti uprchlíkům. Zároveň, jak byly obě ty demonstrace pár metrů od sebe, tak si vždy představuji, které straně by víc rozuměla moje teta z Hranic na Moravě. A ona by bohužel více rozuměla tomu Okamurovi. Bohužel by vůbec nevěděla, o čem mluví na těch sluníčkářských demonstracích. Prostě mě to hrozně štvalo a chtěla jsem s těmi lidmi mluvit a dozvědět se, proč tam vlastně jsou. Přišlo mi důležité je zpovídat. Zajímavé bylo, že když jsme s Brit a Jirkou potom asi po půl roce natáčení stříhali ten dokument, tak jsme úplně jásali, že jsme se konečně dostali k nějakému příběhu toho uprchlíka. Protože ve srovnání s dnešní dobou se tenkrát vůbec neobjevovaly ty konkrétní příběhy. Pořád se říkalo uprchlická vlna, horda... Když jsem to teď poslouchala s odstupem po letech, tak mi připadaly důležité rozhovory s těmi, co jsou proti uprchlíkům, protože ty nikdo nedokumentoval. Mně jich vlastně bylo v mnoha ohledech líto.

Studentka 2:

Mě by zajímalo, když to takhle zpětně posloucháte, jestli Vás nemrzí, že tam není více rovin těch jednotlivých lidí. Mluvíte totiž o tom, že to byla primární motivace ten dokument vytvořit. Jestli by nestálo za to hlouběji zpracovat perspektivu demonstrantů. Šlo by to vůbec?

L. Pitronová:

Původně jsem měla nahrané rozhovory i s tou sluníčkářskou stranou, ale nepřipadalo mi zajímavé ty odpůrce uprchlíků vyvažovat „proziskovkovými prolidmi“. Připadalo mi lepší dát proti tomu někoho, kdo byl mučený v Sýrii. Možná zpětně, když jsem to slyšela, tak mě moc nebavily ty pasáže s ponožkami. To bylo takové slabší.

J. Hanák:

Vy jste asi myslela spíše ty příběhy těch demonstrantů proti uprchlíkům (na studentku).

L. Pitronová:

Aha. To jsem zvažovala. Přemýšlela jsem, jestli jít ještě více za příběhem někoho obyčejného někde z vesnice. Mám ale pocit, že už by to bylo nad moje kapacity. Takhle se hlouběji ponořit do nějakého případu, to už by byl asi samostatný úsek. Ale je pravda, že mi v rozhlase říkali, že jsem natočila asi spíše reportáž než dokument.

J. Hanák:

Kdo Vám to říkal?

L. Pitronová:

Nějaká postarší paní dokumentaristka. Říkala, že to bylo moc pěkné, sice víc reportáž, ale moc pěkné. Já nejsem novinář, takže nevím.

J. Hanák:

Mně přijde velice inspirativní, jak pro výuku, tak pro studenty, že i tohle může být nečekaně cesta k dokumentu. Jste produkční, ale našte vás, že se tomu dokumentaristé nevěnují, tak sbalíte rekordér a jdete točit.

L. Pitronová:

No, doteď ten rekordér mám (smích). Měla jsem ho půjčený jako market'ák, který ho potřebuje na propagační služby. Vlastně nikdo nevěděl, že točím dokument. Natočila jsem ho a až potom jsem to ukázala dokumentaristům. Dan Moravec pak navíc použil nahrávky přerývající se ruchů těch dvou rozdílných demonstrujících skupin do svého dokumentu pro HateFree Culture.

M. Pouchlá:

Ráda bych se zastavila u toho momentu, který Lenka popisovala, že jednou z těch velkých motivací bylo dát hlas i lidem, kteří odmítají uprchlíky. Myslím, že pro dokumentaristu je vždy trochu ošemetné, když zpracovává téma, se kterým třeba bytostně nesouhlasí nebo nahrává s lidmi, se kterými nesouhlasí. Jak to potom sestříhat, aby do dokumentu nepromítl svoji zášť? Bylo to pro vás téma, abyste z demonstrantů dělala lidi, kteří mohou být pochopitelní? Měla jste třeba záběry z toho průvodu, které jste nepoužila, protože Vám to už přišlo moc a nechtěla jste ty lidi shazovat?

L. Pitronová:

Zvlažovala jsem, jestli tam dávat to prznění holčiček a podobné. Nakonec jsem to tam dala, protože se to tam prostě objevovalo hrozně často. Byly ale nahrávky, které jsem nepoužila, protože jsem se snažila, aby dokument nebyl moc vulgární. Bylo to těžké, na demonstraci na mě křičeli, jestli budu objektivní. Chrlili na mě úplně všechno, svoje frustrace z různých věcí. Mě by třeba i více zajímali ti náckové co tam byli, ale měla jsem opravdu trochu strach.

J. Hanák:

Mohu Vás ubezpečit, že já taky. U toho nácka mi přišlo zajímavé, že to vlastně nebyl žádný jednoduše „odpálkovatelný“ blbeček, co hajluje, ale uvěřil jsem tomu, co říká. Když mluvil o

lidových milicích a o tom, že vezme zbraň, věřil jsem mu, že to udělá. Jde z toho hrůza. Bylo zajímavé vnímat i ty paní, co jste točila. Napadala mě spousta otázek, jako kde se ta nenávist vlastně vzala. Kde se vezme v takové paní, že tak vášnivě řve takové věci na náměstí.

Možná ještě navážu na Martinu. Jak dokument sestříhat tak, abychom ty lidi nezesměšnilí nebo naopak nedémonizovali? Řešily jste tohle téma s Brit? Byl pro Vás nějak prospěšný její dramaturgický vhled nebo jste se naopak v něčem praly?

L. Pitronová:

Brit mě naučila, jak vystavět příběh. Pamatuji si, jak mi to kreslila. Je to taková linie, kdy něco začne, potom se zvyšuje to napětí. Pak je takový zlom, kdy to vypadá, že se to celé nepovede. V dokumentu to byla ta část, kdy to vypadalo, že toho uprchlíka asi nenajdu. No a pak se to celé změní a nějak se to vyřeší. To je jeden způsob stavění příběhu, který jsme sledovaly. Brit potom napadlo až při stříhání, že to dopisování s tím uprchlíkem tam dáme jako takovou provázející linku, když zjistila, že jsem s ním pořád v kontaktu.

Brit mě naučila, že musím nést odpovědnost za to, že mi někdo svěřuje svůj příběh. Když ten materiál nabere, máte odpovědnost za to, jak ho zpracujete, jak ten člověk bude vypadat a jak to celé vyzní.

J. Hanák:

Mně přišel moc zajímavý názor toho chlapce na srbsko-chorvatské hranici, který řekl, že byl xenofob, ale pak toho bylo na něj moc, tak jel pomáhat uprchlíkům. To bylo velmi zajímavé.

L. Pitronová:

To byl takový obyčejný kluk, který se rozhodl vzít rozum do hrsti. Co se týče záběrů, které jsem nepoužila, nakonec jsem tam nedala záběry holky, která byla velmi ponořená do pomoci uprchlíkům, úplně tím žila. Už mi to do toho příběhu prostě nepasovalo, ale bylo to hrozně silné v tu chvíli.

J. Hanák:

Já v tom Vašem přístupu čtu, že tím, že jste z té pomahačské, neziskovkové bubliny, jste zároveň už trochu alergická na některá klišé, která se kolem toho vedou. Možná Vám to

pomohlo poodstoupit a nenechat se strhnout k tomu, abyste to tam prezentovala. Byla jste možná, a to myslím dobře, zdravě cynická.

L. Pitronová:

Je to možné. Je tam spousta vlivů, mimo jiné to, že jsem studovala sociologii. Štvalo mě to hlavně ve smyslu komunikace, protože komunikace je moje práce. Vadí mi, jak se o tom tématu v této sféře mluví, tak „high sophisticated“. Jak jsem říkala, ta teta tomu neporozumí. Porozumí tomu pouze určitá skupina lidí, která už je na té vlně. Mně vadilo, když jsem na té demonstraci stála, že ta jedna skupina nepřekročí k té druhé skupině o dvě stě metrů dál. Proto jsem tam šla s rekordérem, protože jsem chtěla, aby si to pak navzájem pustily.

Chci ale říct, že to může dělat opravdu každý. Já jsem s rekordérem předtím ani neuměla, Brit mi vysvětlovala po telefonu, jak s ním pracovat. Tak Vám chci dodat odvalu. Dá se to, když máte téma. Ale je to strašné práce. Baví mě nahrávat, ale nebaví mě to pak zpracovávat. Teda s Brit a Jirkou ano, ale ty vždycky nemáte (smích).

M. Pouchlá:

Zaznělo tady několikrát slovo odvaha. V dokumentu jste říkala, že jste měla strach. Tak bych se ráda zeptala, jestli jste na demonstracích řešila otázku bezpečnosti, zvláště když jste se snažila dostat i k těm, kteří zastávají extrémní názory a postoje?

L. Pitronová:

To nebyly zase tak extrémní situace. Pořád jste mezi lidmi, jsou tam policisté. Ti náckové tam sice pálili vlajky a tak, ale pořád jste před úřadem vlády. Potkala jsem tam spolužáka ze základky z Hranic na Moravě, který tam stál jako policista. Takže nějaký velký strach jsem nepociťovala. Měla jsem ten stísněný pocit, to ano, protože dav houští, ale je potřeba dávat si pozor a rozhlížet se, kde ještě jsou ti normální lidé a policisté.

J. Hanák:

V kontextu současné situace, kdy je válka, opět jsou tu uprchlíci, tentokrát ale zažíváme úplně jinou atmosféru. Zajímalo by mě, jestli máte tendenci natočit něco o téhle situaci, nahlodávat to zase jiným směrem?

L. Pitronová:

Napadlo mě to, ale já teď dělám jiná témata, která jsou mi blízko. Někdy člověk musí podlehnout takovému pudu, co je mu nějak osobnější. Taky se trochu změnila moje situace, nemám tolik času, mám dvě děti. Nejsem už tolik schopná jít do témat, která tak dobře neznám, nebo ke kterým nemám tak dobrý přístup. To považuji jako další level dokumentarismu, že to jdete natočit, protože je to důležité, a to i přesto, že to téma nemáte tak blízko a je složité se k němu dostat. To, když někdo umí, tak klobouk dolů.

Brit mě učila psát texty, ač je Dánka. Hodně mi radila, jak to má vypadat, když se píše text k dokumentu. Nejsem moc spokojená s hlasem toho *Nizára*, on to byl nějaký herec a neměli jsme moc možnost někoho vybírat. Taky nevím, jestli bylo poznat, že ten kluk, se kterým si píšu, je ten, koho jsem tam potkala.

Studentka 3:

Jak vlastně vznikl název dokumentu? Až zpětně po natočení?

L. Pitronová:

Byl to nápad Brit. Vlastně to vystihovalo celou situaci– uprchlíků se bojíme, protože nevíme, kdo jsou. Zároveň název vznikl i z toho, že jsem opravdu nevěděla, kdo mi píše, protože jsem *Nizárovi* dala svou vizitku a on se ozval až po nějaké době, z neznámého čísla.

Studentka 2:

Pokračovala jste po odvysílání v tvorbě dokumentů? Byl tohle Váš první audio dokument?

L. Pitronová:

Ano, tohle byl můj první. Momentálně mám tři rozdělané věci. Jeden dokument už jsme s Brit začaly zpracovávat, ale zkomplikovalo se mi to, protože jsem teď začala po mateřské znovu pracovat. Ale mám spousty materiálu, takže se těším, až se to zpracuje.

Studentka 4:

Mohla byste naznačit, o jaké téma se jedná?

L. Pitronová:

Je to ze zdravotnictví. Zdravotní věci kolem dětí. A další dokument natáčím s mým kadeřníkem, to vzniklo náhodou. Vyprávěl mi, že si chtějí s partnerem adoptovat dítě, a jak je to legálně téměř nemožné. Jak hledají cesty, jak to pokračuje, jak by to bylo složité, i kdyby to dítě pak měli. Je tam zajímavý vývoj, jak byl ze začátku sluníčkový, ale postupně na něj doléhá ta realita.

J. Hanák:

Takže vás to chytlo, ta tvorba.

L. Pitronová:

Chytlo mě to, strašně mě baví to nahrávání, ale to zpracovávání už ne. Mám toho materiálu tolik, že jsem v koncích. Ale baví mě to a doufám, že se mi povede to zpracovat. Při tomhle dokumentu jsme strávili přes padesát hodin ve studiu.

J. Hanák:

Kolik materiálu jste měla na tento dokument?

L. Pitronová:

To už vůbec nevím. Ale třeba ten dokument o zdravotnictví točím už pět let kontinuálně, a to je tedy masakr. Pracuji na tom opět s Brit a ta mi řekla, že si to teď musím všechno poslechnout a přepsat. Hledala jsem programy, které by to přepsaly za mě, ale nic kvalitního zatím neexistuje.

J. Hanák:

Já to třeba nikdy nepřepisoval, mně to prostě není vlastní. Někomu to pomáhá, ale mně ne.

L. Pitronová:

U tohoto dokumentu mi nejvíce fungoval systém, že jsem Brit dala nahrávky toho, co mi nejvíce utkvělo v paměti. Zbytek jsem vyloučila. Brit mi radila, že mám mít malý sešit a tam si zaznamenávat, když mě něco napadne. Takový deník. Na to už si pak totiž nevzpomenete, jak jste se v danou chvíli cítili. Je to hrozně důležité, protože potřebujete lidi vtáhnout do těch pocitů. Takže to jsem musela lovit z paměti. Už to tak přesně nevystihnete.

Studentka 3:

Mě by zajímalo, s jakým odstupem se Vám ten uprchlík ozval a jestli jste dokument začala zpracovávat až potom, co se Vám ozval?

L. Pitronová:

Já myslím, že mi napsal docela záhy, už za týden byl v Holandsku. Psali jsem si docela hodně, on analyzoval, koho potkal, kdo se k němu jak choval a podobně.

A zajímavé je, že ta *Iniciativa Hlavák*, která se tam zmiňuje, teď funguje i pro Ukrajince. Fungovali celých těch sedm let, formovali se a teď nastoupili s najetým systémem a pomáhají.

Studentka 5:

Já nemám otázku, ale spíše takový postřeh. Na začátku jste říkala, že Vám zpětně nepřípadala tolik zajímavá ta scéna s těmi ponožkami. Pro mě osobně ta scéna ale byla hrozně silná. Když se totiž mluví o těch hrůzách, kterými si uprchlíci prochází, je to pro mě tak nepředstavitelné, že se s tím nedokážu ztotožnit. Neumím si představit, že bych si něčím takovým procházela. To s těmi ponožkami bylo ale velmi lidské. Člověk, ví, jak je nepříjemné mít promočené ponožky nebo nemít boty. Najednou jsem se s tím dokázala ztotožnit a představit si to, takže za mě to je dobře, že tam tahle scéna byla.

L. Pitronová:

To je dobře, já jsem právě nevěděla, strávili jsme totiž hodiny ve skladu. Můžete si poslechnout dokument Terezy Rekové, která byla na podobném místě. Mluví tam hodně s koordinátorem pomoci uprchlíkům, který ty věci velmi realisticky popisuje. Tereza myslím za ten dokument získala i nějakou cenu. Přinesla zase úplně jiný náhled a to téma, z pohledu dobrovolníka.

J. Hanák:

Možná stojí za to zmínit ještě dokument *Tygří lejno, voňavka a vetřelec* od Evy Blechové. Je o kuně, která byla nezvaným hostem na půdě jejich domu. Dokument byl zveřejněn v době migrační vlny a ten záměr tam byl přítomen metaforicky. Protože i v tom Vašem dokumentu to bylo řečeno těmi lidmi, kteří pomáhali na srbsko-chorvatské hranici. Říkali, že uprchlíky tady vlastně nikdo nechce. Ale musíme jim pomoci.

M. Pouchlá:

Já bych ráda zmínila ještě další dokument, protože je poměrně ojedinělý. Je to *Yusra plave o život* a dělala ho Brit Jensen s Magdalenou Sodomkovou. Zachycují cestu ze Sýrie s uprchlicí, která se poté dostala do plavecké reprezentace v Rio de Janeiru a stala se z ní mezinárodní hvězda.

L. Pitronová:

Ten můj dokument je opravdu asi víc reportážní. Já mám třeba ráda dokumenty, které tomu tématu dají ještě obecný přesah. To je pro mě taková další úroveň. Já to mám vyloženě o válce v Evropě, ale někdo to umí přesáhnout ještě nad to.

J. Hanák:

Já rozumím tomu, proč byl Váš dokument označen za reportáž. Ten reportážní přístup tam je, mně to ale přijde čisté a velmi dobře to zrcadlí tu dobu. To zachycení momentu, kdy jsou, jinak spořádaní lidé, najednou schopni neuvěřitelných emočních výkonů plných nenávisti, je fascinující. Že se společnost takhle proti něčemu zažehne.

L. Pitronová:

Ještě je tu otázka trvanlivosti dokumentu. Víím, že mi říkali, ať ho zpracuji co nejdřív, protože to téma hrozně rychle stárne. Je pravda, že tím, jak je to trochu reportáž, tak jsem měla pocit, že se to jednou odvysílá a pomine to. To je možná další otázka, nad kterou přemýšlet při nahrávání.

J. Hanák:

Postupem času se ukazuje, že to téma opravdu zraje. Před šesti lety jsme si sotva dokázali představit, že tu za pár let bude skoro 300 tisíc uprchlíků z Ukrajiny a všude budou vlát ukrajinské vlajky. A najednou to dostává nové rozměry. Zajímavé je i to zachycení okamžiku, kdy se svět pro něco, nebo proti něčemu zažehnul. Je to určité nahlédnutí do toho, jací jsme jako společnost a jak jsme schopni fungovat. Tehdy byla zažehnuta nenávist. Teď je svým způsobem také zažehnuta nenávist, ale na druhou stranu.

M. Pouchlá:

Nakousli jsme téma dopisování se Syřanem, který dal vlastně jméno celému dokumentu. Jak dlouho si s ním Lenka psala a jak dlouho byl ten kontakt udržován? Měla jste chuť ten příběh ještě dál nějak sledovat, navázat na něj?

L. Pitronová:

Kontakt jsem už ztratila. Ještě jsem mu psala, že už byl dokument vysílaný. Kontakt trval asi půl roku a pak se najednou přerušil. Mohlo se stát cokoli. Na jednu stranu mě to mrzí, na druhou stranu jsme si ale psali dost, možná ho to dost psychicky sebralo. Posílal mi fotky zabitých příbuzných, kde zrovna bombardovali atd. Teď, když si to promítám přes tu Ukrajinu, která je mnohem blíže, tak je to všechno dvakrát silnější.

Ještě jsem si vzpomněla na téma genderové vyváženosti. Řešili jsme, že nemáme nahranou žádnou ženu, což je docela důležité, ty hlasy trochu vyvážit. To je další takový aspekt, na co si dát pozor, abychom nemluvili jenom s jednou skupinou, která je dobře dostupná.